

МАМЛАКАТДА ЕНГИЛ САНОАТ КОРХОНАЛАРИНИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШНИНГ ИННОВАЦИОН ТИЗИМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

*Джулматова Светлана Рахматовна –
Рақамли иқтисодиёт кафедраси и.ф.н.,
в.б.доценти. Самарқанд иқтисодиёт
ва сервис институти*

https://doi.org/10.55439/ECED/vol23_iss3/a38

Аннотация. Ушбу мақолада мамлакатимизда энгил саноат корхоналари маҳсулотлари экспортини янада ривожлантириш ва уларнинг тузилишини яхшилаган ҳолда экспортга йўналтирилган иқтисодиётни шакллантириш масалаларига алоҳида эътибор қаратилган. Юртимизда миллий ишлаб чиқаришни техник иқтисодий жиҳатдан жаҳон даражасига қўтариш, унинг тузилишини янада такомиллаштириш орқали миллий валюта захирасини кўпайтиришга эришиш бўйича таклиф ва тавсиялар берилган.

Калит сўзлар: халқаро бозор, интеграция, трикотаж, энгил саноат, газлама, кўрсаткич, миллий иқтисодиёт, энгил саноат, қайта ишлаш тармоқлари, жаҳон иқтисодиёти.

РАЗВИТИЕ ИННОВАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ ПОДДЕРЖКИ ПРЕДПРИЯТИЙ ЛЕГКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В СТРАНЕ

*Джулматова Светлана Рахматовна –
к.э.н., и.о.д. кафедры "Цифровая экономика"
Самаркандского института экономики и сервиса*

Аннотация. В данной статье особое внимание уделяется вопросам дальнейшего развития экспорта продукции предприятий легкой промышленности нашей страны и формирования экспортноориентированной экономики, совершенствования их структуры. Были высказаны предложения и рекомендации по увеличению резервов национальной валюты за счет повышения национального производства до мирового уровня в технико-экономическом плане, дальнейшего совершенствования его структуры в нашей стране.

Ключевые слова: международный рынок, интеграция, вязание, легкая промышленность, финишер, индикатор, Национальная экономика, легкая промышленность, Перерабатывающие отрасли, мировая экономика.

DEVELOPMENT OF AN INNOVATIVE SUPPORT SYSTEM FOR LIGHT INDUSTRY ENTERPRISES IN THE COUNTRY

*Djulmatova Svetlana Raxmatovna –
Acting Associate Professor of the
Department of "Digital Economy" in Samarkand
Institute of Economics and Service*

Abstract. In this article, special attention is paid to the issues of further development of exports of light industry enterprises of our country and the formation of an export-oriented economy, improving their structure. Proposals and recommendations were made to increase the reserves of the national currency by increasing national production to the world level in technical and economic terms, further improving its structure in our country.

Keywords: international market, integration, knitting, light industry, finisher, indicator, National economy, light industry, processing industries, world economy.

Кириш. Мамлакатимизда ўтказилаётган демократик бозор ислохотлари ва Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг 2017-2021 йилларга мўлжалланган Ҳаракатлар стратегиясининг диққат марказида турган энг муҳим устувор вазифалардан бири миллий иқтисодиётда таркибий ўзгартиришларни чуқурлаштириш, миллий иқтисодиётнинг етакчи тармоқларини модернизация ва диверсификация қилиш ҳисобига унинг рақобатбардошлигини ошириш саналади. Жумладан, "...миллий иқтисодиётнинг таркибида саноат улушини кўпайтириш, юқори технологияли саноат ва қайта ишлаш тармоқларини жадал ривожлантириш,

саноатни янада модернизация ва диверсификация қилиш, ҳар бир ҳудуднинг саноат салоҳиятидан комплекс ва самарали фойдаланишни таъминлаш, янги саноат корхоналари ва кичик саноат зоналарини ташкил қилиш [1]" муҳим.

Мамлакатимиз раҳбари Ш.М.Мирзиёев мамлакатда мавжуд иқтисодиёт тармоқлари, хусусан, саноат салоҳиятини ривожлантиришнинг мақсадли дастурлари ижросидаги камчиликларни танқид қилган ҳолда: "...ислохотларнинг қай даражада самара бераётганини кўрсатадиган мақсадли дастурларни амалга ошириш натижадорлиги. Булар қаторида саноат ва бошқа тармоқларни ривожлантиришнинг иқтисодий ва

молиявий кўрсаткичлари бўлган ишлаб чиқариш қувватларининг аҳоли, харажатларни ва таннархни пасайтириш, маҳаллийлаштириш ва рентабеллик даражасини, маҳсулот рақобатдошлигини сўзсиз оширишдир”, – деб таъкидлайди.

Мамлакатимизда инновацион фаолиятни ривожлантиришга алоҳида эътибор берилмоқда. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 29 ноябрдаги “Ўзбекистон Республикаси Инновацион ривожланиш вазирлигини ташкил этиш тўғрисида”ги ПФ-5264-сонли фармони [2], Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 30 ноябрдаги “Ўзбекистон Республикаси Инновацион ривожланиш вазирлиги фаолиятини ташкил этиш тўғрисида”ги ПҚ-3416-сонли қарори [3], муҳим меъёрий ҳужжатларнинг қабул қилиниши мамлакатимизда инновацион фаолиятнинг жадал суръатлар билан ривожланишини таъминлашга хизмат қилмоқда. 2018 йил Ўзбекистонда “Фаол тадбиркорлик ва инновацион ғояларни қўллаб-қувватлаш йили” деб эълон қилинди. 2018 йил 21 сентябрда Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2019-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини инновацион ривожлантириш стратегияси тўғрисида”ги фармони қабул қилинди.

Стратегиянинг бош мақсади инсон капиталини ривожлантириш, 2030 йилгача Глобал инновацион индекс рейтингини бўйича жаҳоннинг 50 та илғор мамлакатини таркибига кириш этиб белгиланди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 7 майдаги ПҚ-3698-сонли қарори ижросини таъминлаш юзасидан 39 та давлат ва хўжалик бошқаруви органлари билан иқтисодийнинг реал секторини ривожлантириш бўйича “Йўл харита”лари ишлаб чиқилиб, ҳамкорликда самарали ишлар йўлга қўйилди. 20 га яқин ташкилотда Инновацион ривожланиш ва новаторлик ғояларини қўллаб-қувватлаш жамғармалари ташкил этилиб, жами 45,46 млрд. сўм маблағ йўналтирилган.

Венчурга асосланган молиялаштиришни жорий этиш ва инновацион лойиҳаларга тадбиркорлик субъектларининг молиявий маблағларини кенг жалб қилиш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 24 ноябрда ПФ-5583-сонли фармони қабул қилинди ва инновацион фаолиятни молиялаштиришнинг тубдан янги тизими жорий этилди.

Мавзуга оид адабиётлар шарҳи. Тармоқлар ва мажмуаларни бошқаришга инновацион ёндашув, рақобатбардош саноатни шакллантириш учун инновацияларни тижоратлаштириш ҳар қандай иқтисодийнинг асосий вазифаси ҳисобланади. Саноатни модернизация қилиш, миллий инновацион тизимни шакллантириш масалалари бўйича илмий тадқиқотларнинг

ўсиши, янги самарали стратегиялар ва бошқарув механизмларини ишлаб чиқиш саноатни инновацион ривожлантириш масалаларига ҳокимият органлари, мулкдорлар, бизнес тузилмаси вакиллари томонидан эътибор кучайганидан далолат беради.

Иқтисодийнинг инновацион ривожланиши назарияси таниқли хорижий олимларнинг асарлари билан ифодаланган: Белл Д., Бригхт Д., Жервис А., Друскер П., Менш Г., Мовери Д., Портер М., Саҳал Д., Тоффлер Э., Рожерс М., Росенберг Н., Ромер П., Росвелл Р., Таунсенд Д., Фриман К., Ҳорсли А., Шумпетер Ж. Ва бошқалар [3].

Нелсон Р.: “Инновация (in – “лик”, novus – “янги”) янгилик киритиш, янгилик деган маънони англатади” [4].

“Инновацион фаолият” деганда, одатда турли хил: саноат, савдо, тиббиёт, таълим жараёнларига янги (фойдали) элементлар олиб кириш тушунилади.

Маренков Н.Л.: “Инновация деб, янги фан-техника ютуқларидан самарали фойдаланишга айтилади” [5].

Балабанов И.Т. таъкидлашича, “Инновация янги техника ёки технология, меҳнат ишлаб чиқариш, хизмат кўрсатиш ва бошқарув, шунингдек, назорат, ҳисоб-китоб, режалаштириш услублари, таҳлил ва бошқаларни ташкил этишнинг янги шакллариغا маблағ киритиш орқали эришилган моддийлашган натижадир” [6].

Демак, инновацияга янги ёки такомиллаштирилган маҳсулот (товар, иш, хизматлар) кўринишидаги инновацион фаолиятнинг якуний натижаси сифатида қараш мумкин.

Енгил саноат кўплаб турдош тармоқлар билан боғланган ва бутун халқ хўжалиги комплексида хизмат қилади. Енгил саноатнинг асосий хусусияти ишлаб чиқаришга қўйилган маблағларнинг етарлича тез қайтарилиши ва ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар турининг “минимал” харажатлар билан тез ўзгаришидир.

Енгил саноат иқтисодий тармоғи сифатида давлат бюджетларини шакллантиришда бевосита иштирок этади. Енгил саноат инвестицион жозибадор ҳисобланади, чунки инвестициялар қуйидаги сабабларга кўра ўзини тезроқ оқлайди:

- инвестицияларнинг тез қайтарилиши, бу тез айланмаси (йилига 3-4 марта) ҳисобига олинган ва субсидияланган маблағлардан самарали фойдаланиш имконини беради [10].

- маҳсулот ишлаб чиқариш ва сотишнинг қисқа муддатлари;

- корхоналарнинг ишлаб чиқариш ва технологик имкониятларининг юқори ҳаракатчанлиги талаб ва моданинг мавсумий ўзгариши билан боғлиқ бўлган бозор ўзгаришларида солиқ

имтиёзларини камайтирмасдан, ишлаб чиқариш ҳажмини ва шунга мос равишда сотиш ҳажмини камайтирмасдан, маҳсулот турларини тезда ўзгартиришга имкон беради;

- маҳаллий хомашёнинг (жун, зиғир, тери хомашёси) мавжудлиги;
- потенциал бозор сиғими.

Шу билан бирга, ҳар бир миллий иқтисодиётнинг муҳим тармоқларидан бири бўлган энгил саноат инновацион компонентни шакллантириш, аҳоли бандлигини ошириш, импорт ўрнини босишни ривожлантириш ва кўпайтириш билан боғлиқ туб ўзгаришлар арафасида турибди [11].

Илмий салоҳиятни жадал ривожлантириш ҳисобига энгил саноатнинг жадал ривожланишини таъминлаш, бу соҳани модернизация қилиш ва техник қайта жиҳозлаш, салоҳиятини оптималлаштириш ва зарур таркибий ўзгаришларни амалга ошириш, энгил саноатни ривожлантиришнинг янги босқичини доимий юксалтириш билан белгилаб беради.

Бу борада амалга оширилган тадқиқотларга қарамасдан, инновацион иқтисодиёт шароитида энгил саноат корхоналарини қўллаб-қувватлаш борасида тизимли фаолият ҳамон ўрганилмаган. Шу сабабли ушбу мақола энгил саноат корхоналарини инновацион қўллаб-қувватлашнинг самарали чора-тадбирларни ишлаб чиқишда илмий-услубий аҳамият касб этади.

Тадқиқот методологияси. Мазкур тадқиқотда оила фаровонлигини таъминлашда шарқ мутафаккирларининг иқтисодий тарбияга оид турли хил ёндашувлари умумлаштирилган ҳолда ўрганилди. Бунда синергетиканинг методологик имкониятларидан фойдаланилиб, таҳлил объектлари қиёсий ўрганилди, гуруҳлаштирилди ва тизимлаштирилди ҳамда хулосалаш асосида амалиётда яхлит қўллаш бўйича таклифлар ишлаб чиқилди. Синергетика методларини хизмат кўрсатиш соҳаларини тадқиқ этишда қўллаш унинг амалий аҳамиятини оширади. Мазкур ишда шу принципга асосланиб, иш қўрилди.

Таҳлил ва натижалар. Жаҳон иқтисодиётига интеграциялашув жараёнлари долзарблик касб этиб бораётган бугунги кунда юртимизда мавжуд корхоналарнинг барқарор ривожланишига жиддий эътибор қаратилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш. Мирзиёев раҳбарлигида олиб борилаётган ислохотлар ва очиқлик сиёсатининг асосий мақсадларидан бири мамлакатимизни жаҳон иқтисодиётига кенг миқёсда интеграция қилишдан иборат. Шундай экан, олиб борилаётган ислохотлар ва очиқлик сиёсатининг асосий мақсадларидан бири мамлакатимизни жаҳон иқтисодиётига кенг миқёсда интеграция қилишдан иборат.

Ўтган 2019-2020 йиллар мобайнида бу борада салмоқли ишлар амалга оширилди. Ўзбекистон улкан учликка кирувчи “Фитч Ратинг”, “Стандард & Поор’с” ва “Моодй’с” агентликларининг суверен кредит рейтингини олди, еврооблигациялар бўйича халқаро бозорга чиқди, ишбилармонлик муҳитини яхшилаш бўйича энг яхши ривожланган 20 та мамлакат рейтингига кириб, Жаҳон банкнинг “Доинг Бусинесс” рейтингига ўз ўрнига эга бўлди.

Бугунги кун маълумотларига назар ташлайдиган бўлсак, саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш умумий ҳажмидаги улуши ривожланган мамлакатларда, жумладан, Германия, Франция, АҚШда 6-8 %ни, Италияда 12 %ни ташкил этади. Бу мамлакатлар бюджетининг 20 %гача қисмини тўқимачилик тармоғи ва кийим-кечаклар ишлаб чиқариш ҳисобига шакллантириш имконини беради. Жаҳонда охириги 10-15 йил ичида энгил саноат корхоналари ривожланишида сезиларли ўзгаришлар кузатилмоқда. Иқтисодиётнинг глобаллашуви натижасида кийим-кечаклар ишлаб чиқариш маркази Европа ва АҚШдан “учинчи дунё” мамлакатлари, хусусан, Жанубий-шарқий, Марказий Осиё, Жанубий Америка давлатларига кўчди [7].

Инновацион иқтисодиёт шароитида энгил саноат корхоналарини ривожлантириш бўйича бир қатор илмий тадқиқотлар, жумладан, кимёвий тола ва иплардан шакл сақловчанлик хусусияти юқори бўлган, замонавий газламалар ва хомашё сарфини қисқартириш имконини берадиган “енгиллаштирилган” трикотаж маҳсулотларини яратиш, ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишга имкон берадиган илғор техника ва технологияларни тадқиқ қилиш бўйича кенг қўламли илмий тадқиқот ишлари олиб борилмоқда. Бу борада жаҳон амалиётида тўпланган тажрибаларни қўллашга алоҳида эътибор қаратиш ва республикамиз энгил саноати корхоналарида бошқариш самарадорлигини оширишнинг илмий асосларини такомиллаштириш, саноат корхоналарини ривожлантириш стратегиясини ишлаб чиқиш ва уларда бошқариш тизимини ривожлантириш бугунги куннинг долзарб масалаларидан бири ҳисобланади.

Республикамизда соҳа доирасида амалга оширилаётган ислохотлар қўлами энгил саноат маҳсулотлари ҳажмини йилдан-йилга оширишнинг истиқболли режаларини татбиқ этмоқда. Жумладан, тўқимачилик ва энгил саноатнинг 2014-2020 йиллардаги ривожланишининг мақсадли прогноз кўрсаткичларига мувофиқ, мазкур саноат маҳсулотларини ишлаб чиқариш ҳажми 2020 йилга қадар 6,9 трлн. сўмни ташкил этиши, бунда ип-калава ишлаб чиқариш ҳажми 2,5 баробарга, газлама ишлаб чиқариш ҳажми 2,8 баробарга, шойи газлама ишлаб чиқариш

ҳажми 2,7 баробарга, нотўқима матолар ишлаб чиқариш ҳажми 1,5 баробарга, трикотаж матолар ишлаб чиқариш ҳажми эса 2,7 баробарга ортиши белгиланганлиги юқори аҳамиятга моликдир [8].

Мамлакатимизнинг энгил саноат корхоналари маҳсулотлари билан халқаро бозорларда рақобатчилик қила оладиган мамлакат сифатида ўз ўрнини эгаллаши, энгил саноат маҳсулотларини сотишнинг мақбул тизимини шакллантириш, хусусан, халқаро маркетинг концепциясини ишлаб чиқишга алоҳида талабларни қўяди. Ушбу ҳолат эса энгил саноат маҳсулотларига бўлган талабни шакллантириш ва самарали савдосини рағбатлантириш механизмларини замонавий бозор талаблари асосида ривожлантириш борасидаги мавжуд муаммоларни ҳал этишга бевосита боғлиқ.

Республикамызда ҳудудий ривожлантириш борасида ишлаб чиқиладиган бир қатор дастурларда ҳам энгил саноат тармоғини тараққий эттириш асосида жойларда маҳаллий ишлаб чиқариш кўламини ошириш, шу асосда ишсизлик даражасини пасайтириш бўйича сезиларли ишлар амалга оширилмоқда. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 21 декабрда тасдиқланган “2017-2019 йилларда тўқимачилик ва тикув-трикотаж саноатини янада ривожлантириш чора-тадбирлари дастури”га асосан 2020 йилга қадар 132 та инвестицион лойиҳа амалга оширилиши, улардан 50 фоизи хорижий инвестициялар ва кредитлар ҳисобидан молиялаштирилиши назарда тутил-

ган. Бундай лойиҳаларнинг умумий қиймати эса 2,2 млрд. долларни ташкил этади. Шу билан бирга, ушбу дастурга мувофиқ, 112 та замонавий, юқори унумли ишлаб чиқариш корхоналари ташкил этилди. Бу эса ўз навбатида, мамлакат экспорт салоҳиятини қарийб 2,5 млрд. долларгача кўпайтириш ҳамда миллионлаб иш ўринларини яратиш имконини бермоқда. Бугунги кунда тармоқнинг ЯИМдаги улуши 9,6 фоизни ташкил этмоқда. Чет эл инвестициялари ва технологияларини жалб этиш, ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик янгилаш, илғор хориж тажрибаси асосида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш бўйича амалга ошириладиган самарали сиёсат юқори ишлаб чиқариш кўрсаткичларига эришишга хизмат қиладиганлиги таъкидланди.

2021 йилнинг январь-май ҳолатига кўра Ўзбекистонда ва Тошкент шаҳрида жами 60 турга яқин энгил саноат тармоқлари бўлиб, биргина “Трикотаж буюмлар – ишлаб чиқариш, сотиш бўлимлари”нинг 103 дан ортиғи республикамыз бўйича ўз фаолиятини олиб бормоқда. Инновацион иқтисодиёт шароитида энгил саноат тизими корхоналарининг моддий-техник жиҳатдан қўллаб-қувватланиши ва ишлаб чиқариш доирасининг кенгайтирилиши борасида олиб бориладиган узвий чора-тадбирлар мазкур соҳа корхоналари томонидан тайёрланаётган маҳсулотлар ҳажминини республика ялпи ички маҳсулот ишлаб чиқаришининг ҳамда миллий экспорт умумий ҳажмида салмоқли ўрин эгаллашига замин яратмоқда (1-жадвал).

1-жадвал

Ўзбекистон Республикаси ялпи ички маҳсулоти ва экспорти ҳажмида энгил саноат корхоналари маҳсулотларининг улуши [9]

Йиллар	Кўрсаткичлар		
	ЯИМ ҳажми, амалдаги баҳоларда млрд. сўм	Энгил саноат корхоналари маҳсулотлари ҳажми, млрд. сўм	Энгил саноат корхоналарининг ЯИМдаги салмоғи, фоиз
2007	28 190,0	2 532,8	9,0
2008	38 969,8	2 993,8	7,7
2009	49 375,6	3 436,0	7,0
2010	62 388,3	4 593,1	7,4
2011	78 764,2	5 640,7	7,2
2012	97 929,3	6 566,6	6,7
2013	120 861,5	8 469,3	7,0
2014	145 846,4	10 570,5	7,2
2015	171 369,2	15 782,0	9,2
2016	199 325,1	19 652,2	9,9
2017	249 100,0	24 565,25	9,9
2018	407 500,0	39 304,4	9,6

Мазкур жадвал маълумотларидан кўри-ниб турибдики, 2007-2018 йиллар мобайнида энгил саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажмида ўсиш кузатилса-да (йиллик ўртача ўсиш 1,7 млрд. сўмни ташкил этган), бундай маҳсулотларнинг мамлакат ялпи ички маҳсуло-

ти ҳажмидаги салмоғи 2013 йилга қадар пасайиб бориш тенденциясига эга бўлган. Ушбу ҳолат эса мамлакатимизда ялпи ички маҳсулот таркибининг кенг миқёсда диверсификация қилиниши билан боғлиқдир. Бу эса республикамызда энгил саноат маҳсулотлари хомашё захи-

расининг кўплиги, ишлаб чиқариш имкониятлари (ишчи кучи арзонлиги, ишлаб чиқариш ускуналарининг янгилашиш даражаси тезлиги ва ҳ.к.)нинг юқорилиги ҳамда соҳага эътибор қаратилаётганлиги сабабли тайёр енгил саноат маҳсулотлари ҳажмини оширишга эришиш мақсадга мувофиқ эканлигидан далолат беради.

Енгил саноат корхоналарининг ҳар бири хўжалик юритувчи субъект сифатида маълум самарадорлик билан ишлаши лозим. Бунинг учун самарадорликни ифодаловчи барча кўрсаткичларга таъсир этувчи омиллар тизимини ишлаб чиқиш ва уларнинг таъсирини аниқлаш лозим бўлади. Бунда самарадорликни ифодаловчи кўрсаткичлар билан бирга уларнинг натижавий кўрсаткичларини ҳам алоҳида ўрганишга тўғри келади. Чунки натижа кўрсаткичлари юқори бўлсагина, самарадорлик ҳам юқори бўлади.

Ушбу назарий хулосага таянадиган бўлсак, натижавий кўрсаткичлардан бири маҳсулотларни сотишдан соф тушум ҳажми, яъни умумий тушум бўлиб ҳисобланади. Ушбу кўрсаткичнинг ўзгаришига таъсир қилувчи омиллар иқтисодий адабиётларда деярли чоп қилинмаган. Буларни инобатга олиб, ушбу кўрсаткичларга таъсир этувчи омиллар тизимини ишлаб чиқдик. Бизнинг фикримизча, ушбу кўрсаткичнинг ўзгаришига қуйидаги омиллар таъсир қилади:

– корхонадаги умумий ходимларнинг сони;

– корхона ходимларининг бир йилда ишлаган ўртача иш кунлари;
– ходимларнинг ўртача бир кунда ишлаган иш соатлари;
– битта ходимга тўғри келадиган ўртача тушум, яъни ходимнинг бир соатлик меҳнат унумдорлиги.

Уларнинг натижа кўрсаткичи билан боғлиқлигини қуйидаги формула билан ҳисоблашни тавсия қиламиз:

$$U_T = X_c * K_n * I_c * M_y; \quad (1)$$

Бунда:

U_T – маҳсулотларни сотишдан соф тушум ҳажми, яъни умумий тушум;

M_y – корхонадаги умумий ходимларнинг сони;

K_n – корхона ходимларининг бир йилда ишлаган ўртача иш кунлари;

I_c – ходимларнинг ўртача бир кунда ишлаган иш соатлари;

M_y – битта ходимга тўғри келадиган ўртача тушум, яъни ходимнинг бир соатлик меҳнат унумдорлиги.

Юқоридаги формулага кўра, омиллар таъсирида таҳлилнинг асосий вазифаси мазкур омилларнинг натижага таъсирини аниқлашдан иборат. Бунинг учун, энг аввало, уларнинг фарқини аниқлаш лозим. Ушбу фарқни аниқлаш учун қуйидаги формулани тавсия қиламиз:

$$\Delta U_T = (X_c^x * K_n^x * I_c^x * M_y^x) - (X_c^p * K_n^p * I_c^p * M_y^p); \quad (2)$$

Натижа кўрсаткичининг, яъни маҳсулотларни сотишдан соф тушум ҳажмининг ўзгаришига биринчи омилнинг, яъни корхонадаги умумий ходимлар сонининг таъсирини аниқлаш учун натижа шу омилнинг ҳақиқий миқдори би-

лан қайта ҳисоблаб олинади ($X_c^x * K_n^p * I_c^p * M_y^p$) ва ушбу миқдордан натижанинг режадаги миқдори ($X_c^p * K_n^p * I_c^p * M_y^p$) айирилади. Бунинг учун қуйидаги формуладан фойдаланишни тавсия қиламиз:

$$\Delta U_{T_{X_c}} = (X_c^x * K_n^p * I_c^p * M_y^p) - (X_c^p * K_n^p * I_c^p * M_y^p); \quad (3)$$

Маҳсулотларни сотишдан соф тушум ҳажми, яъни умумий тушумнинг ўзгаришига иккинчи омилнинг, яъни корхона ходимларининг бир йилда ишлаган ўртача иш кунлари кўрсаткичи таъсирини аниқлаш учун натижа шу омилнинг ҳақиқий миқдори билан қайта ҳисоблаб олина-

ди ($X_c^x * K_n^x * I_c^p * M_y^p$) ва ушбу миқдордан натижанинг биринчи омил ўзгариши билан қайта ҳисобланган миқдори ($X_c^x * K_n^p * I_c^p * M_y^p$) айирилади. Бунинг учун қуйидаги формуладан фойдаланишни тавсия қиламиз:

$$\Delta U_{T_{K_n}} = (X_c^x * K_n^x * I_c^p * M_y^p) - (X_c^x * K_n^p * I_c^p * M_y^p); \quad (4)$$

Натижа кўрсаткичининг, яъни маҳсулотларни сотишдан соф тушум ҳажмининг ўзгаришига учинчи омилнинг, яъни ходимларнинг ўртача бир кунда ишлаган иш соатларининг таъсирини аниқлаш учун натижа шу омилнинг ҳақиқий миқдори билан қайта ҳисоблаб олинади

($X_c^x * K_n^x * I_c^x * M_y^p$) ва ушбу миқдордан натижанинг иккинчи омил ўзгариши билан қайта ҳисобланган миқдори ($X_c^x * K_n^x * I_c^p * M_y^p$) айирилади. Бунинг учун қуйидаги формуладан фойдаланишни тавсия қиламиз:

$$\Delta U_{T_{I_c}} = (X_c^x * K_n^x * I_c^x * M_y^p) - (X_c^x * K_n^x * I_c^p * M_y^p); \quad (5)$$

Натижа кўрсаткичининг, яъни маҳсулотларни сотишдан соф тушум ҳажми, яъни умумий тушумнинг ўзгаришига тўртинчи омилнинг, яъни битта ходимга тўғри келадиган ўртача тушум, яъни ходимнинг бир соатлик меҳнат унумдорлиги таъсирини аниқлаш учун натижа-

нинг ҳақиқий миқдоридан ($X_c^{*} K_n^{*} I_c^{*} M_y^{*}$) ва ушбу миқдордан натижанинг учинчи омил ўзгариши билан қайта ҳисобланган миқдори ($X_c^{*} K_n^{*} I_c^{*} M_y^{*}$) айирилади. Бунинг учун қуйидаги формуладан фойдаланишни тавсия қиламиз:

$$\Delta U_{TMy} = (X_c^{*} K_n^{*} I_c^{*} M_y^{*}) - (X_c^{*} K_n^{*} I_c^{*} M_y^{*}); \quad (6)$$

Барча омиллар таъсири натижанинг умумий фарқига тенг бўлиши лозим. Бунинг учун қуйидаги формуладан фойдаланилади:

$$\Delta U_T = \Delta U_{Txc} \pm \Delta U_{Tki} \pm \Delta U_{Tic} \pm U_{TMy}; \quad (7)$$

Ушбу формулага амалий маълумотларни қўллаб ечиладиган бўлса, натижа ўзгаришига омиллар таъсирини аниқлаш билан бирга уни яхшилашнинг ички имкониятлари ҳам ахтариб топилади.

Юртимизда энгил саноат корхоналарида ишлаб чиқариш тараққиётини янада жадаллаштиришда бошқарувнинг барча тамойиллари ва усуллари босқичма-босқич амалга ошириш муҳим аҳамият касб этади. Шундай экан, энгил саноат корхоналарида ишлаб чиқариш самардорлигининг доимий ошиб бориши объектив зарурат ҳисобланади ва миллий даромаднинг кескин кўпайишига имконият яратиб беради.

Хулоса ва таклифлар. Мамлакатимизда маҳсулотлари билан халқаро бозорларда рақобатчилик қила оладиган, мамлакат имижини дунё бозорига чиқара оладиган энгил саноат корхоналари фаолиятини йўлга қўйишда, қуйидаги асосий вазифаларга тўхталиб ўтиш ҳам мақсадга мувофиқ:

– энгил саноат корхоналарининг самарали инвестицион фаолиятни инobatга олган ҳолда, унинг юқори суръатли иқтисодий тараққиётини таъминлаш;

– энгил саноат корхоналарининг ривожланиш хусусиятларини ҳисобга олиб у учун стратегик инновация лойиҳаларини ишлаб чиқиш, ҳаётга татбиқ этиш, мувофиқлаштириш, режалаштириш, зарур инновацияларни жалб қилиш ва бошқариш;

– энгил саноат корхоналари даромадларини ошириш, иқтисодий ўсишга эришиш ва натижада аҳоли фаровонлигини кўтариш.

Биз юқорида инновация жараёнларини бошқаришнинг асосий функцияларига тўхталиб ўтиб, ушбу функцияларни турли нуқтаи назардан таҳлил қилиб чиқдик. Ўз навбатида, энгил саноат корхоналарида инновацияларни бошқаришнинг функциялари бугунги кунда муҳим аҳамият касб этади. Шу жиҳатдан олиб қаралганда, энгил саноат корхоналари самарали бошқарув жараёни ушбу корхонанинг иқтисодий ўсишига ижобий таъсир этади. Демак, энгил саноат корхоналари инвестицион фаолияти стратегик бошқарувининг муҳим вазифаси корхона инвестицион стратегиясини ишлаб чиқиш ва шу орқали корхонанинг табиий ихтисослиги бўйича инвестицион оқимни йўналтиришдан иборат.

Манба ва фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. "Иқтисодийёт ва инновацион технологиялар" илмий-электрон журнали. 4-сон, июль-август, 2017 йил.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 29 ноябрдаги "Ўзбекистон Республикаси Инновацион ривожланиш вазирлигини ташкил этиш тўғрисида"ги ПФ-5264-сонли фармони.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 30 ноябрдаги "Ўзбекистон Республикаси Инновацион ривожланиш вазирлиги фаолиятини ташкил этиш тўғрисида"ги ПҚ-3416-сонли қарори.
4. Юань Чжэн. Анализ и разработка направлений инновационного развития легкой промышленности Китая. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата технических наук. – СПб., 2019.
5. Nelson R. National Systems of Innovation: A Comparative Analysis. Oxford, 1993.
6. Маренков Н.Л. Инноватика. Учебное пособие. – М.: КомКнига, 2005. – 194 с. С. 10.
7. Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент. – СПб.: Питер, 2000. С. 11.
8. www.oecd.org
9. Давлат статистика қўмитаси прогноз кўрсаткичлари.
10. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.
11. Фетисов Г.Г. Закономерности и факторы размещения экономики. http://www.елитарцум.ру/факторы_размешенижа_жекономики/
12. Ngai E.T., Peng S., Alexander P., Moon K.L. Decision support and intelligent systems in the textile and apparel supply chain: An academic review of research articles. // Expert Systems with Applications. 2014. Vol. 41, Iss. 1. P. 81-91